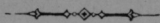


Učiteljski TOVARIŠ.

List za šolo in dom.



Izhaja 1. in 15. vsakega meseca na celi poli. Cena mu je za celo leto 3 gold., za pol leta 1 gold. 50 kr. Spise in dopise, naročnino in oznanila prejema in razpošiljanje oskerbuje založništvo.

List 18.

V Ljubljani, 15. septembra 1881.

Tečaj XXI.

Názorni nauk v drugem razredu ljudske šole

Jesen.

a) Jesen prihaja. Velike šolske počitnice. Začetek šole. — Solnce se zopet niža, pozneje vshaja in zahaja, kdaj? Dnevi se krajšajo. Dan in noč sta zopet jednaka, kdaj? Tiho, lepo vreme hladnejše postaja, vreme rado deževno, oblačno in megleno. Gorkejše obleke nam je treba; v peči kurimo. Kje so ptiči? kam se preseljujejo in zakaj? Cvetice minévajo, zelišča umirajo, listje rumení in pada z drevja. Ljudje si napravljajo drva in steljo, rokodelci izdelujejo različna zimska oblačila, zakaj? Kakšni poljski pridelki se spravljajo domóv? Kaj dela kmetič?

b) Vsakoršni sadovi. Lešniki, orehi, žir, želod, kostanj. Kateri izmed teh sadóv je največji? kateri najmanjši? kateri je okrogel? podolgast (jajčast)? gladek? Kateri je popolnem v lupini? Kateri samo na pol? Kateri stojé v lesnatej skledici? Kateri v zelenej, nazobčanej? Kateri v bodičastej skledici? Kakšna je zunanja mesnata koža orehova? Kakšna je orehova lupina? (Okrogla, dvokositasta.) Lešniki, orehi in kostanj so ljudem v živež. — Žir in želod je dobra piča za živino. Za katero? Kje so orehi domá? (V Perziji.) Kaj orehom najbolj škoduje?

c) Korun (krompir), repa in korenje. Na katerih rastlinskih delih so dozorela jabolka, hruške itd. (ovočje)? Na vejah. — Na katerih pšenica, réž, ječmen itd. (žito)? — Na katerih korun? Na koreninah pod zemljo. — Podoba: Korun je okroglast in ima mnogo popkov ali očes; repa je kroglasta, zgoraj in spodaj ploščato vtisnjena; korenje je podolgasto, okroglo, spodaj koničasto. Po barvi je korun siv, belkast itd.; repa bela, korenje rumeno. Korun, repa in korenje so

tečna hrana ljudém in živini. Kdo prideljuje korun, repo, korenje? kje? — Kakšen je krompirjevec (steblo)? Kakšni so cvéti? Kje je domovina korunova? (V Ameriki.) — Kako se korun sadi? Kdaj dozori? Kako ga spravljajo? — Kakšen cvet ima repa? kakšen korenje?

č) Lov v jeseni. Divjačina: zajec, lisica, srna. — Kakšno glavo ima zajec? Glejte, tukaj na tej podobi vidite zajca. Jaz vam hočem kazati s paličico, a vi mi bodeite pripovedovali, kaj ima zajec. Glavo, vrat, trup, noge in rep. — Kaj ima na glavi? Ušesi, oči in gobec. — Kaj ima v gobci? Zobé in jezik. — Koliko ima ušes, koliko oči? — Koliko ima nog? — S čim mu je telo pokrito? (Z dlako.) — Kakšne barve je dlaka? (Sivo-rujave.) — Kakšni ima ušesi? Dolgi. — Zadnji nogi ima daljši od prednjih. Kakšen ima rep? Črn, kratek in zasuknen. — S čim se živi zajec? S travo, deteljo in povrtino. — Kje živi? Po polji in po gozdih. — Čimu ljudjé preganjajo in streljajo zajce? Ker nam delajo mnogo škode, a meso je zeló dobro in okusno. — Kje delajo zajci škodo? — Čimu je dlaka? Kaj zdelujejo klobučarji iz dlake? Zajec je žival dojlka; glodalec je.

Lisica. Kako se imenuje ta žival tukaj? To je lisica. — Kaj ima lisica? Glavo itd. — Kaj ima na glavi? Ušesi itd. — Kaj ima v gobci? — Koliko ima ušes, koliko oči? koliko nog? — Kje ima kremplje? — S čim jej je telo pokrito? — Kakšne barve je dlaka? — Kako velika je lisica? Kakor navadni pes. — Kakšen glas ima lisica? Lisica aje. — Kaj lisica najraje žre? Kuretnino, gosi, golobe in mlade zajce. — Kje živi lisica? — Zakaj jo sovražijo gospodinje, zakaj jo preganjajo lovci? — Ali tudi kaj koristi? Daje nam dobro kožuhovino (krzno). — Čimu nam je kožuhovina? — Lisica je tudi žival dojlka, zvita je in drzovita.

Srna. Poglejte, tukaj imam zopet nekako drugo žival. Kdo mi zna povedati, kako se imenuje? Prav tako, to je srna. — Srna je večja od zajca, lisice itd. Kje živi srna? — Srna je dojlka. Glavni telesni deli. Glava z velicimi očmi. Srnjak nosi na glavi lepo rogovje s tremi roglji, ki mu pozno na jesen odpade, a po zimi zopet z nova izraste. Srna (samica) nima rogovja. S čim je pokrita? Kakšne barve je dlaka? — Kratek rep, dolge, tanke noge. S čim se brani? Srno štejemo k prežvekovalcem. Kaj so prežvekovalci? Katere živali štejemo še k prežvekovalcem? Zakaj lovci streljajo srne in srnjake?

Na ta način naj učitelj razkazuje podobe, ki jih razobési na šolsko tablo in posamezne dele kaže s paličico. Otroci naj odgovarjajo vselej v popolnih stavkih. Ko otroci užé na vsa vprašanja dobro odgovoriti znajo, lahko delajo kratke popise posameznih živali, o katerih se je govorilo. Tako n. pr. o zajcu: Otroci vzamejo svoje spisovnice, učitelj piše na šolsko tablo, otroci pa za njim. Zajec je gozdna žival. Ima glavo, vrat, trup, noge in rep. Telo je pokrito z dlako. Dlaka je mehka

in gosta. Noge so dolge in brze. Zadnji nogi ste daljši, prednji ste krajši. Ušesi ima dolgi. Oči debele. Rep je kratek in zasuknjen. Zajec živi po polji in po gozdih. Živi se ob sočnatih rastlinah. Najrajše ima deteljo in zeljè. Zajec naredí mnogo škode po vrteh in cepljenih drevescih. Zajčje meso je tečno in okusno. Lovci ga streljajo. — Ravno tako naj se opiše lisica, srna itd.

d) Domače živali. Kdo mi zna povedati, katere živali imenujemo domače živali? (Pes, mačka, konj, krava, osel, ovca, koza, prašič.) Učitelj razobesi na šolsko tablo podobo psa ter kaže s paličico: Kako se imenuje ta žival? Kaj ima pes? Glavo, vrat, trup, štiri noge in rep. — Kaj ima na glavi? Ušesi, oči in gobec. — Kaj ima v gobci? Zobé in jezik. — Koliko ima ušes? koliko oči? koliko nog? — Kaj ima na nogah? — S čim je telo pokrito? — Kakšne barve je dlaka? (Različne.) — Psi so veliki in majheni. — Kakšen glas ima pes? (Pes laja.) — S čim se hrani? Z mesom itd. — Pes ljubi svojega gospodarja. — Kdo izmed vas je užé vidil, kaj dela pes, kadar se gospodar domóv vrača? Laja in skače od veselja. Recite: Pes je zvesta domača žival. — Pes je naučljiv. Zakaj pravimo, da je pes naučljiv? Ker se lahko nauči marsikaterih umetelnosti in burk. — Kdo mi zna povedati, česa se pes lahko nauči? Skakati, plesati, stati in sedeti na zadnjih nogah itd. — Čimu si ljudjé držé psa pri hiši? Da jim varuje hišo, ali pa v zabavo. — Čimu jih imajo lovci? pastirji, mesarji? i. t. d.

Mačka. Kaj ima mačka? Glavo, vrat itd. — Kaj ima na glavi? Ušesi itd. — Kaj ima v gobci? — Koliko ima ušes, koliko oči? — Koliko ima nog? — Kje ima kremplje? Kakšni so kremplji? Čemu jih ima? S čim je pokrito mačje teló? — Kakšne barve je dlaka? — Kako se glasi mačka? Pravimo da mijavka. — Ob čem se hrani? Ob miših itd. — Čimu imajo ljudjé mačko pri hiši? — Kako pravimo mladej mački? (Mačica.)

Konj. Kako imenujemo to žival tukaj? Kaj ima konj? Glavo, vrat itd. (Glavni telesni deli, kakor zgoraj pri psu.) Konj ima kopita, kje? — Kakšna mu je glava? Podolgasta. — Kakšen ima vrat? Dlako itd.? Kako pravimo šarastemu konju? Šarec. — Kako sivemu? Sivec. — Kako črnemu? Vranec. — Kako belemu? Belec (šimelj). — Kako se glasi konj? Konj rezgetá. — Ob čem se hrani? Ob travi, ovsu itd. — Kje imajo ljudjé konje? V stajah (konjskih hlevih). Konj pozná svojega gospodarja tudi po glasu in ga ima zelo rad. Konj je tedaj zvesta domača žival. Tudi konj se lahko nauči različnih umetelnosti. Katerih? Konj je zeló koristna domača žival. Zakaj? — On vleče voz, kočijo in sení; konja ljudjé tudi jézdijo. Konj nosi tovore. — Kaj se nareja iz konjske kože? Čemu je griva? — Kako pravimo mlademu konju? Žrebé. — Kakšno je žrebé?

(Konec prihodnjí.)

II.

Matevž Lotrič.

Oh srečna tista duša,
 Ki čisto vest ima,
 Veselo svet zapuša,
 K Očetu se poda.

Ant. M. Slomšek.

S to glasilko na čelu priobčuje Rodoljub Podratitovski v Zg. Dan. 1864 l. 32 — 34 pod naslovom: **Matevž Lotrič**, semeniški duhovnik in bogoslovec IV. leta ljubljanske škofije — čertice iz njegovega življenja, kjer piše prav lepo pa resnično tudi na pr.:

„Zasijala je bila pred malo leti iz naše Selške doline zvezdica, ki je mično in milo sijala na obzorji slovenske domovine, na krog in krog razsipaje bliščeče žarke, — al v naj lepšem svitu obledela je ona zvezdica, ter zatonila k Božji milosti: Gregor Kemperle bilo je njeno ime! — Žalno so rosile iz mnogo mnogo oči svitle kapljice na prezgodnji grob rajnega rojaka Kemperle-ta, — pa glej! iz doline, z vročimi solzami porošene, kalila je že mlada cvetka, ki je bila slovenski domovini novi ponos. Sprelepo racvitala se je ona, sladki duh širil se je na daljavo krog nje, nastavila je bila ravnokar sreberno perjiče in zlati cvet: Matevž Lotrič se je zvala ta cvetka. Pa, oj grenke, nemile osode! Ko stala je ravno ta naša cvetlica v najkrasnejšem svojem cvetju, zabrije strupeno — merzel sever, ter jo nemilo omami s svojo ledeno slano . . . bliskoma zamahne, in krasna naša cvetka se zgrudi v zemlje prah, iz ktere je bila pognala . . . Ranji Matevž Lotrič rodil se je dne 17. sept. 1840 v Železnikih od revnih žebljarskih staršev . . . V višjih šolah, da se Bogu in ljudem usmili, se radi dijaki spridijo; zlasti zalim fantom je mestni zrak velikokrat več ko strupen. Tudi napuh in gizdost takrat rada terkata na vrata mladih serc, zlasti tudi bistrh možgan; — al Matevž je razumel veroznanstvo, ki se ga je učil iz korenine in ne samo po verhi in je stal v ponižnosti in priprostosti svoji terden ko sinji rob . . . Doveršitev osme latinske šole in volitev prihodnjega stanu dela marsikakemu dijaku sive lase. Ni se jim tudi čuditi; zakaj takrat stojijo mladenči na razpotju, ki jih ima voditi ali v srečo ali v nesrečo; — ali v prijetno življenje, ali, Bog hotel, da tudi marsikakega ne v prezgodnjo smert. Ranji Matevž je skoz vse šole hrepenel po trenutku, ki ga bo peljal poleg šenklaške cerkve v dom, nad ktereга vhodom stoji zapisano z zlatimi čerkami: „Virtuti et Musis“. — Včakal je zaželenega časa, in brez pomislika postal bogoslovec, v l. 1864 iz III. semeniškega tečaja mašnik 1. avg., v stolni cerkvi ljubljanski opravil 7. avg. vpervič nekervavo daritev nove zaveze, . . . potem pridigoval in pomagal duhovnom domá in drugod, hudo obolel, ter po 12dnevni bolezní za vročino umerl doma v Železnikih

15. oktobra, in 17. dné bil slovesno pokopan (Dan. str. 544.). — V bogoslovji je verlo napredoval v učenosti in pravi modrosti. Posebno pesniški duh se mu je bil razcvetel. Pesmice plesti mu je bila igrača, in zelo žal mi je, da ga nisem večkrat za kako lepo pesem nadlegoval. Morebiti se nahaja še kje kaki njegov izdelek v rokopisu, zlasti ker je bil pokojnik tudi vrednik semeniškega pisanega časnika „Lipa“ za domače vaje. — Pesme: Novoletna; mladi mornar; o obletnici v. č. gosp. zlatomašnika Bl. Kersnika, in dva odstavka k pesmi: „Zapojte jeziki“ (Sv. pesme, IV bukvice, str. 57.) hranujem jest v rokopisu. „Novoletno“ bom izročil „Danici“, iz ktere bodo bravci naj bolje spoznali, kaki duh je rajnega navdajal. —

M. Lotrič jel je popevati po Danici, kjer se 1860 l. 6 str. 52 nahaja prva njegova pesmica „Veliki petek“ (Bog, človeškiga rešenja cena, — Kri presveto toči, križ že vstaja itd.), in l. 13 str. 108 „Preč. gosp. Blažu Kersniku, bivšemu fajmoštru v Železnikah, za veselo petdesetletnico ali drugo novo mašo 24. rožnika 1860“ (Stoletja pol že v večnost se je znilo, — Kar serčna ladija je šla od kraja.); 1861 l. 3 str. 22. 23 „Venec na grob preblagiga součenca Lorenca Oblaka osmošolca“ (Pod belim krilom spava zdaj narava, — Pomladi čaka, de bi jo zbudila.), in l. 12 stran 96 „Venček v spomin predragiga součenca Janeza Ahačica osmošolca“ (Prišla je pomlad, ptica je zapela, — Gomila pa solzé prijatlov pije.); 1862 l. 24 str. 194 „Solzica nepozabljivemu bivšemu součencu Ožbaldu Turku“ (Prašam starše, kje je sinek vaš? — Vas tovarše, kje je bratec naš? — V solzah grob mi kažejo, — Ga truhnobi dali smo. — Zato teko grenke solzé, — Zato žaluje nam sercé itd.), l. 28 str. 225 „O stoletnici rojstva ali začetka fare Zaliloške“ (Glej, stala med drevjem je cerkvica bela, — Kraljice nebeške samotni je stan.), in l. 26 str. 291 „Spominek nepozabljivemu součencu Ludoviku Doliniku“ (Si umerl ob zimi brezcvetlični, — Kdo ti, Ludovik! bo venec vil? itd.). — L. 1863 hoteli smo Slovenci obhajati z brati svojimi tisučnico slovensko, in v ta namen ogorim ljubljenelega svojega nekdanjega učenca, naj z ozirom na L. Klinarjev „Klic od Balkana“ v Dan. 1861 l. 11 str. 88 zloži nekak odmev. Dobri Matevž mi prinese za „Zlati Vek“ l. 1863 prekrasno spomenico, ktera bode v prihodnje dvakrat pomenljiva, ker jo je 6. jul. t. l. v Rimu pred Leonom XIII. v slavni akademiji govoril rojak mu g. A. Koblar, in ktera naj se tudi iz tega vzroka ranjkemu na čast ponatisne iz Zlat. Veka str. 243 v Jezičniku l. 1881.

Triglav Balkanu.

Pridi, pridi, črna megla!
Pa zakrij mi sive glave,
Bom prelival solze grenke,
Jih prilival valom Save.

Le prinesi grom doneči
Strel ognjenih hitre žare,
Stresaj, vdarjaj mi Balkana,
Vari Serbe in Bolgare.

Sem pošiljal hčerko¹⁾ berzo,
Opominjal ga dolžnosti;
Naj varuje sine Slave
Zmote kriva, posilnosti.

Hčerka solzna se vračala,
Glase žalostne nosila:
Da Bolgare, Serbe tlači
Kriva vera, turška sila.

Stresaj, vdarjaj mi Balkana,
Naj pogleda tri pečine,
Ki jih dvigam prisegaje
Varujoč slovenske sine.

* * *

Varha naji je postavil
Stvarnik ob bregovih Save,
Naj posavskim prebivavcem
Bran'va vero in zastave.

Tebe, Balkan izdajavec!
Tebe sam'ga nič ne gane,
Ti, nezvesti, vedno sekaš,
Vedno jim ponavljaš rane!

Prisegaje sva germela:
„Stvarnik, Bitje trojedino!
Žvesto bova jim branila
Sveto vero in lastnino!“

Ti izdajaš jih neveri,
Terdi mačehi nezvesti,
Pa jih tergaš iz naročja
Svetega Duha nevesti.

Glas privabi rod slovanski,
Mati skerbna ga izroča. —
Al te, Balkan! ni ganila
Prošnja mila, solza vroča? —

Stvarnik, Bitje trojedino!
Čul prisego si Balkana;
Pa nezvest prisegi svoji
Glej! odvrāča ti Slovana.

Je ganila hčerko mojo,
Slavi da je obljubila:
Bom sinovom tvojim žejo
Z zdravo vodico gasila.

Vse, kar stvaril si, Te moli,
Vse povelja Tvoje čuje; —
Balkan sam Te je pozabil,
Vsaka stvar se mu huduje:

Je ganila pišev silo,
Vetrič bo hladil jim čelo;
Je ganila ptičič trumo,
Da bo pela jim veselo.

Mi je rekla Sava hitra,
Da združila bo sestrice,
Pa spodbijala podnožje
Bo sovražniku resnice.

Je ganila serd oblakov,
Da ne vžiga koč jim strela,
Da nevarnost vsih strahovi
Zapustili so jim sela.

Obljubili so oblaki,
Da ga strela bode bila,
Da verhove mu nezveste
V prah minljivi bo zdrobila.

Je ganila Romo sveto,
Da Gospodu jih je vmila,
Da z nebeškim ukom sine
Ji pokorne je dojila.

Prah vetrovi bodo nesli
V černo morje, v globočine. —
Reci Stvarnik, naj zgodi se,
Da otmeš slovanske sine!

Daj jih zopet Romi sveti,
Dolgo, dolgo po njih plaka, —
V nji že dolgo brat slovenski
Jih s poljubom serčnim čaka.

M. Lotrič.

L. 1864 se v Danici opisuje ranjkega prerana smert, in l. 35 brati je iz zapuščine pesmica: „Novo leto“ (Spet se leto je vtopilo, — V večnosti strašno morjé itd.). — V Novicah pa je tisto leto str. 359 l. 44 čitati njegova „Mladi mornar“. — Kakor v Dan. l. 1864 Rodoljub

¹⁾ Savo.

Podratitovski t. j. Josip Levičnik, tako je l. 1865 l. 2 str. 13. 14 ljubljenu Matevžu sprelepo spomenčico postavil misijonar J. Trobec v vezani in nevezani besedi, in str. 46 se nahaja misijonarjem — mornarjem v Ameriko pisana Lotričeva: „Večerni pogovor“ (Zakaj zapušaš, luna ti nezvesta! — Zvezdice male, v nočéh nevarnih? itd.), in l. 13 str. 103 po nemškem priravnana „Češena Marija!“ (Preserčno pozdravlja Te zemeljski krog, — Marija! si milosti polna, itd.). — V Novicah l. 1865 je tiskana junaška njegova: „Na straži“ (Kam se skrivaš, bleda luna? — Kráti straže tužno delo, — Ljubim luči svitlost belo — Mar mi skrivat' češ beguna?—itd.). Slovenske Večernice družbe sv. Mohora l. 1865 zv. XII str. 78 pa so donesle M. Lotričevo: „Misijonarjem v spomin“ (Bog nas kliče v daljne daljne kraje; — Starši! dajte svojih serc mu polovico itd.). — In Drobčinice l. 1869 letnik XX imajo še dve pesmici, razglasil po njegovi smrti Josip Levičnik, in sicer po nemški zložena str. 308 — 9: „Marija“, in izvirna str. 314: „Na blejskem jezeru“. —

„Rad je vsajal ranji Matevž svojim pred njim umerlim součencem na grob cveteče šopke v podobah ginljivih pesemskih nadgrobnic; naj bo toraj s temi versticami postavljen mali spominček na prezgodnjo mogilo nepozabljivega mi pobratima“, piše v Dan. Podratitovski, in iz istega vzroka v dokaz, da na Slovenskem še živé, ki ga ljubijo, bodi tu ponatisnjena M. Lotričeva:

Mladi mornar.

Mornar:

Ljuba ptica! kje si bila?
Kje si sladko roso pila?
Kje majala vejice?
Pela sladke pesmice?

Koljko gor si preletela?
V koljkem času si dospela
Sèm do morja grenkega,
Kraja mi sovražnega?

Za deveto tam višino
Al si vidila dolino,
V sredi nje pa mirno vas?
Tam še čaka zlat me čas.

Tam so mati me zibali;
Tam s tovarši se igrali;
Tam sem prvo pesem pel,
Tam le kdaj še bom vesel!

Ptica:

Za deveto tam višino
Res sem vidila dolino,
V sredi nje pa mirno vas:
Tamkaj čuli moj so glas.

Tam sem vejice majala,
Rdeče cvetje osipala —
Tje nazaj še bom prišla,
Naj tud' jez bom tam domá.

K hišici sem spat hodila,
Noter mati je molila
Za mornarja mladega,
Sina ji preljubega.

Sestra jest' mi je dajala,
Jez pa s petjem ji plačvala.
Naj tud' teb' vmirim serce:
Ki te ljub'jo, še živé!

Poučevanje v naravoslovji.

(Dalje.)

Štirinajsti dan.

Pretakanja zraka rabi se pri gospodarstvu na mnogoteri način, n. pr. kurjava s zrakom. (Naj se opiše obširneje po potrebi.) Še drugače se rabi pretakanje zraka pri napravi svetilnic, peči, dimnikov i. t. d. Kaj se zgodi s plamenom svetilnice, ako vzamemo cilinder? — (Plamen gori prav slabo in medlo.) Zrak, katerega cilinder zaderžuje, postane vsled toplote lažji, zrak okoli cilindra pa je merzleji in težji, ter goni razgreti in lažji zrak v cilindru na kviško. Kolikor više je tedaj cilinder, toliko više je tudi zunanji zrakov sklad, in zato tudi toliko večji in čversteji pritisek zraka, tedaj je tudi pretakanja zraka (Luftzug), kakor tudi zgojenje in svitloba svetilnici bolja.

Pretakanje zraka v dimnikih nareja se tudi na ta način. Kjer tedaj potrebujejo močnega pretakanja zraka in silne vročine, tam naredé navadno visoke dimnike? — Kje ste že vidili visoke dimnike? — (Pri tovarnah.) Vsaka reč ima pa tudi svoje meje in svoje pravo. Ako bi bili n. pr. dimniki le previsoki, potem bi se zgoraj segreti zrak preveč ohladil, in tako bi bilo pretakanja zraka zadržano. Ako bi bili dimniki pa preširoki, tedaj se zrak v njih le prav malo segreje, njegova temperatura je jednaka onej v zunanjem zraku ali le malo viša, in kaj bi bil temu nasledek? — (Potrebne pretoka bi ne bilo.) Ako bi bili dimniki preozki, tedaj pa zrakova snov skozi njega gredoča ne zadostuje za vzdrževanje ognja. Zavoljo toplote nastali pretok se pa ne nahaja le pri zraku, ampak tudi pri vodi. Ali je taki pretok tudi pri terdih stvareh mogoč? — Zakaj ne? — Ako denemo n. pr. posodo z vodo nad ogenj (naj se pokaže na kúpici za poskušnje — Probirglas), tedaj pazimo tiste prikazni, kakor pri zraku; katere? — Na ta način pretakanja se godi vsako sègretje vode, kar bi bilo sicer le težko mogoče; zakaj? — (Zato, ker je voda slab prevodnik.) Naredimo lahko tudi drugo poskušnjo s posodo, katero pristavimo k ognju (primeri voditev toplote). Tako pretakanje vode rabi se tudi pri kurjavi ali razgretji z vodo. To se godi z vodo tako, da se voda v spodnjih prostorih v posodi sègreje, ter se potem napeljuje v prostore, katere se nameravajo sègreti. (Po potrebi in okoliščinah obširneje in natančneje o tacem kurjenji.)

Petnajsti dan.

Rekli smo, da se telesa vsled toplote raztegnejo; v čim tedaj obstoji že táko raztegnjenje? — Atomi, iz katerih telesa sestajajo, se oddalijo čedalje bolj drug od drugega. Zveza ali sklad se tedaj zmanjša;

in ako toplota vedno le še narašča in se večja, tedaj zveza med delki popolnoma preneha in se preterga, in telo se spremeni v tekočino. Tako spreminjevanje imenujemo topljenje. Nekatera telesa se rada topé, zovemo jih lahko topljiva; imenujte nekatere! — (Med, vosek, surovo maslo, loj i. dr.) Kako zovemo pa taka telesa, katera se še le pri velikih stopinji toplote topé? — (Nerado ali težko topljiva telesa.) Naštejte nekatere! — (Vse rudnine.) Ali so vsa telesa topljiva? — Katera telesa se ne dajo topiti? — (Les, usnje, papir i. dr.) Kaj se zgodi takimi telesi v vročini? — (One zgoré.) Stopinja toplote (temperatura), pri katerej se kako telo topí, zove se njega tališče. Tališče je pa pri raznih telesih zelo različno. Pri koliko stopinji se topi led? — Vosek se topi pri 54° , svinec pri 276° , srebro pri 800° , lito želežo pri 980° in zlató celó pri 1000° R. — Zmesi rudnin se pa rajši topé, kakor rudnine same za se. Železo da se tudi variti. Koliko stopinj bode kazal toplomer, ako ga postavimo v topeči sneg? — Na zmerzlincu ostane, dokler se ves sneg v vodo ne spremeni, ako ga denemo s posodo vred na peč. Kam je prešla tedaj toplota, katera je blizo prišla? — Porabila se je v to, da se sneg stopil in v vodo spremenil. Ako denemo 1 funt snega v posodo in čez to potem 1 funt vode od $+62^{\circ}$ vlijemo, potem dobimo 2 funta vode od 0° . — Kam je zginila toplina? — (Sneg jo je povžil in tako je postala ona tekoča. Toplota bila je tedaj zvezana.) Kaj ima tedaj vsako tekoče telo? — (Toploto.) Reči tedaj smemo: Vsako tekoče telo obstoji iz drobnih telesnih delkov in zvezane toplote. Kaj je to, „zvezana toplota“? Kje dobi tedaj teló toplote da se topi? — (Svoji bližini jo odvzame.) Kako je tedaj okoli topečega se telesa? — (Merzlo.) Kaj se zgodi, ako n. pr. zmerzlo sadje ali zmerzlo steklenico z vodó ali kako drugo tekočino postavimo v merzlo vodo? — (Ono odjenja ali odneha.) Vendar okoli se naredi na skorji led. Od kod je prišel ta led? — (Ko je odjenjevalo je vodi, katera mu je najbliže, vzelo toplote, a voda se je spremenila v led.) — Kadar učenci sneg na obutvi v šolo prinesó, tedaj čutimo v šoli bolj merzlo; od kod pride to? — Dokler so spomladi hribje in goré s snegom in ledom pokrite, je vedno hladno; kako bi to bilo? — Južni veter pihlja vedno bolj hladno, posebno s začetka. — Glejte, to vezanje in oprostenje toplote je v stvarjenji zelo modra naprava, in obilne važnosti. kajti, ako bi tega ne bilo, bi se n. pr. led in sneg spomladi zelo naglo stopil, kar bi provzročevalo velike in strahovite povodnji in poplavlja.

Ker se s topljenjem okolici toplota odvzame, tedaj se zamore tudi na umetniški način mraz narediti, kakor ga narejajo n. pr. sladčičarji, da naredé „zmerzlino“ (Gefornes). Ako se n. pr. vzame ter zmeša 1 funt snega in 3 funte kuhinjske soli od 0° , tedaj nastane toplota 14° , ker sta se sneg in sol razstopila.

1 del stanjšane žveplene kisline in 1 del sneg od — 6°, naredi do — 40°,

5 delov stanjšane solne kisline in 8 delov glauberjeve soli dá — 17° C.,

3 deli snega in 1 del žveplene kisline dá — 33° C.,

8 delov snega in 3 deli stanjšane solne kisline dá — 33° C.,

3 deli snega in 4 deli solno-kislega apna dá — 48° C.,

5 delov salmijaka, 5 delov salpetra in 16 delov vodé dá — 12° C.

Navadno rabljena zmes mraza obstoji iz 1 dela salmijaka, 1 dela salpetra in 2 delov vodé.

I s k r i c e.

Previdnost.

Pameten, moder in previden človek more storiti vse, kar dolžnosti poklica od njega zahtevajo, — in to mu daje najslajšo zavest. Če trdi, da mu je kaka reč nemogoča, s tem hoče le reči, da tega noče storiti. Kdor je previden, nikdar se ne spušča v reči, katerih izvršiti zmožen ni; on tudi nikdar in nikomur ne obeta in se ne zavezuje na dela, pod katerimi bi podlegel. Človek ima v sebi več moči za dobra in blaga poduzetja, kakor dobre volje taista tudi izvrševati, kar mu velja jedino le za lastni izgovor pri drugih, da te ali one reči izvesti ne more. Prilik in pripomočkov v pošteno in pravo kerščansko življenje ne manjka se nobenemu; a velika množica ljudi je pa, ki si prave prilike v pošteno življenje vkoristiti in prav porabiti ne vé in ne zná, ali pa tudi noče, kar pa ni krepostno in previdno, nego napačno in abotno.

Pogostoma je duh človekov dosti bolj čmeren in čmerikav, nego njegovo truplo, a pri previdnem je pa to vselej ravno — nasprotno.

Ne bodi podoben neprevidnežu, kateri čez plot skoči in pade v brezdno, katerega popred vidil ni, ter si ude svojega telesa polomi in se razbije, ali pa še celo na mestu mrtev obleži. — Previdnost naj povsod pred — a ne za taboj hodi!

Vrednost in veljavo tvojim dejanjem in opraviom daje namen, iz katerega je izvršuješ in pa nazori, kaj prav za prav sè svojimi dejanji doseči hočeš; le namen in nazori so, kateri tvojim dejanjem in opraviom veljavo ali neveljavo določujejo. Ako imaš dober namen in zdrave nazore, ter si vedno in povsod tudi previden, bodo tvoja dejanja in opravila ne le za te, nego tudi za celo družbo človeško koristna in hasljiva, to je: delal boš vedno le dobro, a slabega se pa povsod ogibal. Vedi pa tudi, da dobri namen slabega in hudobnega dejanja nikdar veljavno zagovarjati ne more; ako bi to mogoče bilo, dale bi se potem tudi največe hudobije s takim izgovorom (dobrim namenom) opravičevati.

Ako so tvoja dejanja previdna, poštena in pravična, sme celi svet zanje vediti, ako so pa nepoštena in neprevidna, nič ti ne pomaga, če tudi pred svetom skrivna ostanejo, kajti sam pred saboj in pa pred Bogom jih nikdar prikriti in v pozabljivost spraviti ne moreš.

Delaj, živi in ravnaj vse vedno tako, da moreš sè svojim izgledom drugim v posnemo biti; to dosegel bodeš pa, če je tvoje življenje, dejanje in nehanje vedno previdno in modro, ter nehlinjeno kerščansko. Če tako ravnaš, postalo bode tvoje življenje vsem pametnim, modrim in previdnim postava, po kateri se bodo tudi prizadevali svoje življenje vravnati.

Opreznost in previdnost pri vsakem tvojem opraviilu in poduzetji varuje te površnosti in preneglenja, a dalje pa tudi prizanašanja napram tvoji poželjivosti in spridenemu hrepenenju, kakor tudi pred tem, da ti ni vse jedno, če tvoja dejanja dobro ali slabo iztečejo, marveč da si sam svojim napakam največi nasprotnik in jih počasi popolnoma odpraviš.

M. R.

D o p i s i.

Iz Istre.*) (Zborovanje »Slovenskega učit. društva« za Koperski okraj.) — (V našem listu dné 1. avg. t. l. smo med „Različnostimi“ na prvem mestu omenili in radostno pozdravili ustanovitev slov. učit. društva za Koperski okraj, ki ima na jugozahodu slovanskega ozemlja preimenitno nalogo. Izrekli smo pri tej priliki željo, da bi člani te zadruge stopili v zvezo z Ljubljano. Prijateljsko naše vabilo je našlo prijazen odmev in evo Vam dragi čitatelji prvo izvirno poročilo iz kroga mladega a verlega našega druga, ki nam obeča marljivo dopisovati o raznih šol. vprašanjih, za kar najljudneje prosimo ter se priporočamo. „Tovariš“ Vam rad prepušča svoja predala za stvarne, mikavne in poučivne dopise. Ured.)

V rešitev obširnega in zanimivega dnevnega reda, ki je bil odločen našemu I. zborovanju, smo se zbrali dné 4. avg. t. l. vsi učitelji in učiteljice Koperskega okraja; počastilo nas je pa tudi nekaj gg. učiteljev in učiteljic iz teržaške okolice in Krasa. Topla hvala!

Ob 10. uri zjutraj prične v čitalničnih prostorih zborovanje z volitvijo stalnega odbora. Voljeni so bili: Predsednikom And. Vertovec, učitelj v Dolini; podpredsednikom Avg. Praprotnik, učitelj v Boljunci; tajnikom gospdč. Jos. Sovdat, učiteljica v Dolini; blagajnikom Alojzi Bunc, nadučitelj v Dolini; odbornikoma Mirko Anžlovar, učitelj v Kubeđu, in Leop. Krapš, učitelj v Ospi.

Po volitvi nam prebere Anžlovar svojo temeljito razpravo, »kako bi se zabranilo kratkovidnosti v šoli«. Poročevalec nas je opozoril na marsikatero napake, ki provzročujejo kratkovidnost v ljudski šoli.

Na to nastopi učitelj Krapš, ki je govoril o šolskih zamudah. Povdarjal je osebito glavniše ovire, revščino ljudstva in zanikernost okrajnih šol. svetov. Slednjič nastopi učitelj And. Vertovec. On nam je slikal potrebo in važnost okrajnih učit. knjižnic, tožil pa, da okr. učit. knjižnica v Kopru ne zadostuje v nadaljno izobraževanje slovenskih učiteljev, zato predlaga, da bi se naprosil dež. šol. svet, da dovoli filialo v Dolini, kar se soglasno odobri. Pri

*) Po nepriliki zakasnjeno. Ur.

vseh razpravah so se vnele živahne debate. Predsednik sklene zborovanje še-le ob 1 uri popoldne s primernim govorom in trikratnim živio-klicem na presvitlega cesarja.

Za zborovanjem je sledil skupen obed, kjer smo se živahnimi pogovori in napitnicami kratkočasili se. Ob 4. uri smo si šli ogledat Koper in njegovo okolico in na to v ladjico na morje, kjer smo prepevali slov. narodne pesni. Še-le ob 7. uri zvečer smo Koper zapustili v nadi, da se zopet kmalu vidimo. Bog daj!

Iz novomeškega okraja. Učitelji novomeškega okraja so imeli svoje letno zborovanje 20. julija v lepo okinčanej gimnazijskej dvorani v Novomestu.

Zborovanje se je pričelo točno ob 9. uri z jako zanimivim dnevnim redom. Gospod nadzornik prof. Ant. Derganc je v prijaznem nagovoru pozdravil zbrane učitelje, spominjal se za celo cesarstvo veselega dogodka poroke presvitlega cesarjeviča Rudolfa s presvitlo princesinjo Stefanijo. Navzoči so zapeli slavnostno himno, v ta namen prilično zloženo.

Potem otvori predsednik skupščino, imenuje svojim namestnikom nadučitelja Jeršeta; opominja učitelje, naj tudi za naprej marljivo delujejo za vero, dom in cesarja; povdarja važnost letnih okrajnih skupščin, kakor tudi lokalnih.

Potem se prestopi na dnevni red. — Zapisnikarjem se zvolita soglasno nadučitelj Konciliija in učitelj Kutner.

Pervo vprašanje: »Kako bi ljudska šola prišla v okom oviram, ki zadržujejo pravi nje napredek?« katero so vsi učitelji imeli izdelati pismeno, odloži se za dnevni red krajnim skupščinam prihodnjega leta.

O drugej točki: »Kako naj se poučuje v ljudskej šoli petje?« je poročal prav temeljito P. H. Sattner, in priporočal za nižje razrede zistemo sè številkami, ktero je tudi na šolski tabli umevno razložil. Ta zistema ima to prednost, da so znamenja, številke, s katerimi se intervali poočitujejo, učencem že znana.

O tretjem vprašanji: »Kakšni so pripomočki k ohranjenji sadnih in gozdnih dreves, in kedo naj v pervej verstí učitelja v tem podpira?« je poročal učitelj J. Pirnat. V svojem dobro premišljenem referatu je kazal korist sadnih in gozdnih dreves, način, kako se rast drevja pospešuje; njegove dobrotnike — drobne ptičice, ki ga varujejo škodljivih merčesev, ter sklene, naj se deluje na to, da se koristne ptice ne bodo preganjale, prestopniki pa kaznujò, kakor veleva postava. — O tej točki se je vnel živahen razgovor, kojega se je vdeležilo več učiteljev, ki so stavili razne predloge o tem, kako bi se koristne ptice varovale.

A kolikor časa nimamo internacionalne postave, ktere bi se morale deržati vse vlade, bodo posamezne dežele malo dosegle. Večina žuškojedcev je selivnih ptic, ktere Lahi neusmiljeno pokončujejo za časa selitve. — O tej priliki priporoča tudi g. nadzornik, naj pristopijo vsi učitelji tega okraja h kmetijski podružnici novomeški. S tem so bile točke o vprašanjih zaključene.

Gosp. predsednik omeni med letom došlih ukazov, potem pa navaja svoje opazke o nadzorovanji, in se pohvalno izrazi o napredku, če tudi se še semtertje še najde, da mladina redno ne obiskuje šolskega nauka, kar ima svoje slabe nasledke.

Račun bukvarničnega odbora se odobri ter izvolijo v novi odbor: P. F. Horvat, Franke in Novak.

Pri 6. točki dnevnega reda (nasvèti), bil je najznamenitnejši nasvèt ta, naj se ustanovi učiteljsko društvo za novomeški okraj. Po živem razgovoru se

je zavergel ta nasvèt, češ, da sti uže dve učiteljski društvi v Ljubljani, ki za-dostujeti, in sklenilo se je, naj učitelji pristopijo k ljublj. slov. učit. društvu. (Slava! Odbor slov. učit. društva bude to vest v današnji seji radostno na znanje vzlet ter sklenil, prositi častite tovariše, da ostanejo mož beseda, ter da storjen sklep tudi gotovo izvedejo, največ pa da stopijo v duševno zvezo. Ured.)

Slednjič se je še izvolil stalni odbor. Tako je bil dnevni red zaveršen. Konečno se je v imenu zbrane skupščine zahvalil učitelj Burnik za prijazna navodila in dobrohotne nasvète pri obravnava h g. nadzorniku, in ta je nazdravil navzočemu g. c. kr. okrajnemu glavarju ter zaključil skupščino ob $\frac{1}{2}$ 3. uri s trikratnim živio na presv. cesarja, kateremu na slavo še zadoni naročna himna.

Učiteljska konferencija za šolski okraj Krški versila se je 25. avgusta v Krškem. Zbranih je bilo okoli 40 učiteljev i učiteljic pod predsedništvom okraj. nadzornika Wurner-ja. Začetek je bil o pol desetih. Predsednikovim namestnikom bil je imenovan J. Lapajne, v zapisnikarja sta bila voljena: Gašperin in Lunder.

Prva točka, opazke nadzornikove pri inšpiciranji, bila je jako obširna; kajti ne samo o disciplini i pouku v šoli je imel nadzornik dovolj povedati, ampak tudi o posameznih uradnih knjigah, zlasti o kronikah, smo marsikatero tehtno besedo slišali. — Dalje je nadzornik vse letos izdane postave in ukaze c. k. ministerstva za uk in bogočastje, ukaze c. k. deželnega šolskega sveta prebral in tudi razložil.

II. točka je govorila o zgodovinskem pouku v ljudski šoli, namreč: »Katero povesti iz avstrijske, katere iz splošne zgodovine naj se v različnih šolah obravnavajo«. O tem je bilo več referentov. To nalogo imeli so namreč vsi učitelji i učiteljice izverševati; pri konferenciji pa se je tako žrebalo, da je jeden učitelj jednorazrednic svoj referat predlagal, jednako po jeden iz dvorazrednic, trirazrednic in štirikazrednic. Namen te razprave je bil, kakor se je g. nadzornik sam izrazil, da bi se natanjko določilo, koliko da se ima iz zgodovine v posameznih šolah vzeti, kajti učni načert v tem zelo splošno govori, da bi se potem na tej podlagi pri sestavljenji novih slovenskih beril ozir jemalo. Sestavil se je odbor iz več učiteljev, ki ima do prihodnje konference vse elaborate učiteljev pregledati in potem sposoben načert zgodovinskih slik konferenciji predložiti.

Potem je referiral J. Lapajne o stanji okrajne učiteljske biblioteke. Razvidili smo, da imamo v našem okraji obilo i izvrstnih knjig.

V komisijo okrajne učiteljske biblioteke bili so izvoljeni: J. Lapajne, Bezljaj, Valenta, Ravnikar, Wessner, jednako tudi v stalni odbor skoro isti učitelji, razen učiteljice Wessner.

Samostojne predloge stavili so J. Lapajne, Bezljaj i Ravnikar. Prvi je predlagal, naj se izdá s pomočjo okrajnega ali bukvarnega fonda zemljepisni in zgodovinski opis krškega okrajnega glavarstva z zemljevidom tega kantona. Predlog je bil enoglasno sprejet. Drugi (Bezljaj), da hoče pri prihodnji konferenciji »o pouku v geometriji ljudske šole« razlagati; tretji (Ravnikar), da bi se prihodnje leto v drugem kraji vršila konferencija. Vsi predlogi se odobré. S tem je bil dnevni red dokončan. Gospod nadzornik zahvali se učiteljem za njihov trud in jih pozove, naj zakličejo Njih Veličanstvu presvitlemu cesarju trikrat »živio« in potem zapojó cesarsko himno. Na to se je J. Lapajne g. nadzorniku zahvalil za njegov trud pri konferenciji v imenu učiteljev in nekaj čez poldne smo šli k skupnemu obedu.

L. R.

O znižanji učiteljskih plač na Štajerskem. Gotovo je že večini kranjskih učiteljev znano, da namerava deželni zbor štajerski plače učiteljem

znižati, i to po nasvètu deželnega poslanca za okraj Bruck, dr. Wanisch-a. Namen teh verstic bodi, da jaz to reč, kakor sem jo iz »Leobner Wochenblatt« pospel, pojasnim.

Na Štajerskem so učiteljske plače tako regulirane, da so posamezne šole v razrede razdeljene; in sicer so štiri razredi s plačo 800, 700, 600, 550. — Imamo pa 14 šol, katere so v prvem razredu, 68 v drugem in 650 v tretjem; v četrtem razredu, to se pravi, vsi učitelji na jedni šoli dobivajo jednako plačo. Tako so letos meseca januarja naredili. Poprej je bilo več šol v prvih dveh razredih.

Od vseh 1423 služeb (razven Gradca) ima 39 (popred 64) plačo 800, 128 (popred 164) 700 gld., vse druge službe so tedaj sè 600 i 550 gld. Ako pomislimo, kako težko je učitelju na Štajerskem avanzirati, predno postane učitelj, potem še le nadučitelj, kako dolgo je treba čakati, lahko se razvidi, da se štajerskim učiteljem tudi zelo dobro ne godi. Sè starostnimi dokladami (kvinkvenijami) tudi kaj skopo ravnajo. Take so sedanje razmere na Štajerskem.

Stavi pa sedaj gori imenovani poslanec predlog, naj se učiteljem plača še za 100 gl. zniža. Imam pa pred seboj odgovor nadučitelja, kateri je sploh vse mogoče doklade že dobil i torej ne more več doseči. Ta nam razpravljaja poslancev predlog na naslednji način:

Štajerska ima 2 milijona dolga, katerega je s slabim ekonomičnim ravnanjem naredila. Pripomgla so in še pripomagajo posebno drage jetnišnice, katere toliko stanejo, da dva ali trije kaznjenci toliko potrebujejo, kakoršna je plača bornega učitelja. S tacim i jednacim gospodarjenjem so tak dolg napravili in sedaj hočejo, nij dovolj, da so, kakor omenjeno, januarja tekočega leta službe tako regulirali, da so učitelji že veliko slaběji plačani, še plače hočejo znižati.

Pomislimo torej, da deželni zbor to stori, kaj si je s tem pridobil. — Poslanec dr. Wanisch je sam pripoznal, da bode njegov predlog Štajerski še le čez deset let v istini koristil, ker do takrat bodo sedanji učitelji bolj ali manj svoje službe izpraznili. Čez 14 let pa bode zemljišni davek za 23% znižan. Dosežejo zatorej z znižanjem plač v teku nekoliko let nič, potem pa dobé tako denar na razpolaganje. Kaj pa s tem zgubé, ako plače učiteljev znižajo. Veliko, veliko inteligencije nahaja se med štajerskimi učitelji, i to zaradi tega, ker je veliko nadepolne mladine si ta stan volilo, ker se zamorejo s tem pošteno preživeti. Ako bode pa zanaprej manj plače, bode se marsikedo dobro premislil, ali hoče voliti stan, v katerem bode moral zmerom z uboštvom se boriti.

(Pristavek uredništva. Francoski kralj Henrik IV je želel doživeti, da bi vsak njegovih podložnih mogel v nedeljo piščeta obirati, a mi želimo, da bi vsak deržavljan bil omikan in znanstveno izobražen, in naj hodi 8 let ali še dalje v šolo, — ako je trošek za šolo primeren deželnim dohodkom, t. j. ako dežela more zmagati drago šolstvo. — Ako pa davkoplačevalci bremena več ne morejo nositi, naj se ne obkladajo še dalje; ako hočejo pri šolstvu štediti, je pripomoček prav priprost in nikoga ne bode bolel, in ta je: Odpravite osemletno šolsko dolžnost in pri ti priči se bodo zmanjšali troški za šolstvo, a gotovo je, da se ne bodo množili. Pustite pa učiteljem njih plačo; zato, kar vse tirjate od njih, niso preveč plačani. — Kdo bode hotel sina toliko let v šolo pošiljati, in toliko zanj trositi, ako dobi potem sin negotovo službo? — Nikar pa ne postavljajte šole po selih v nižje razrede, tam je življenje dostikrat dražje, kakor po mestih, ako uže o tem molčim, da potem v take kraje pride le tist, ki drugom ne more. Nikoli pa bi vendar ne bil mislil,

da bodo učiteljem zagotovljene plače pritergovali, to je vendar skora neverjetno. — Čudom sem se čudil tudi učiteljem, posebno pa učiteljem po jednorazrednicah, ako so se potegovali za osemletno šolsko dolžnost. Kaj nima dosti težave z otroki od 6. — 12. leta in sedaj naj pa še napol odraslim brani izstopiti iz šole. — Koliko let naj hodijo otroci v šolo, to naj med sabo izvojujejo šolske oblasti in davkopllačevalci, a mi se brigajmo le za to, da se čas šolskega obiskovanja dobro oberne in da izveršimo svojo dolžnost ne po čerki postave, marveč v duhu in resnici; šole bodo dobre, ako bodo učitelji dobri; za drugo bodo že skerbele šolske oblasti. Ur.)

Razne novice.

Program učiteljskega zborovanja v Ljubljani v četrtek dné 22. septembra 1881. — Ob 8. uri zjutraj je sv. maša v mestni farni cerkvi sv. Jakoba. Ob 9. uri začetek zborovanja. — *A.* Vdovsko učiteljsko društvo: 1. Nagovor predsednikov. 2. Poročilo blagajnikovo in tajnikovo. 3. Predlog g. Govekar-ja, da se bodočim vdovam in sirotam poviša pokojnina, oziroma podporna od 80 in 20 gld. na 100 in 25 gld., a učiteljem v izvanrednih slučajih od 80 na 100 gld. 4. Volitev: *a)* predsednika, blagajnika in 7 odbornikov; *b)* treh pregledovalcev računa zunaj odbora. — *B.* Slovensko učiteljsko društvo: 1. Predsednik otvori skupščino. 2. Tajnik in blagajnik poročata o društvenem delovanju. 3. Razprava: »Dolžnosti národnega učitelja do svojega národa.« 4. Ponavljavna šola. Nekdaj in sedaj. Govori J. L. 5. Volitev: *a)* odbora, ki iz sebe voli predsedništvo; *b)* treh pregledovalcev letnih računov. — *C.* Národna šola: 1. Nagovor predsednikov. 2. Poročilo o delavnosti društveni. 3. Volitev: *a)* odbora; *b)* treh pregledovalcev računa zunaj odbora.

Vdovsko učiteljsko društvo (Lehrer-Witwen- und Waisen-Pensions-Verein) je bilo ustanovljeno l. 1860. Tačas učitelji niso dobivali pokojnine iz javnih blagajnic, le srenje so bile dolžne nekaj dati učiteljskim vdovam in sirotam. Tedaj je bila nujna potreba, da se je kaj storilo za učiteljske vdove, ker šol je bilo čedalje več na Kranjskem. — Začetek je bil skromen; temelj so položili dobrotniki, med drugim slavna kranjska hranilnica; društvu so pristopali učitelji nekako vravno v to poklicani. Odsihmal je marsikaj drugače. Učiteljske vdove in sirote dobé iz javnih blagajnic, kar jim po postavi gre; a mnogo to ni, ker tudi učiteljska plača ni sijajna; a smert pobira mlado in staro; navadno prej, kakor se nadejamo. Vdovsko učiteljsko društvo pa ponuja priliko, skerbeti za zapuščene sirote. Tukaj ni razločka med starimi in mladimi učitelji; kdor je dve leti ud društvu, ima iste pravice pri društvu, kakor tisti, ki mu je ustanovnik. Društvo ima sedaj 39.050 gld. v državnih obligacijah in drugega premoženja še 1.506 gld. in podpira sedaj 8 vdov in 25 sirot. — Čuditi se moramo malemu številu udov — 64 — ki še četrti del ni vseh učiteljev na Kranjskem, a vendar je vsakemu znano, da se plača učiteljem sedaj ne povikšuje, tedaj velja sedaj slehernemu: pomagaj si sam!

Slovensko učiteljsko društvo je nastalo v Ljubljani iz učiteljskega društva za Kranjsko dné 17. novembra 1871, št. 7901. Namera društva je bila: „združiti vse slovenske ljudske učitelje na Kranjskem, Koroškem, Primorskem in Štajarskem“. Društvo je tudi imelo nekaj udov iz Primorskega a mnogo iz Štajarskega. Društvene zadeve in koristi je obravnaval in zagovarjal „Učiteljski Tovariš“ §. 2. č. d. L. 1872. je bilo društvo na verhunci svojega slovesa, a tudi najbliže propadu. — V Ljubljani so osnovali „Krainischer Landeslehrerverein“, ki ima svoje glasilo „Laibacher Schulzeitung“; večina kranjskih učiteljev je pristopila nemškemu učiteljskemu društvu. Na Štajarskem v Ljutomeru so osnovali list „Slovenski učitelj“ in tudi učiteljsko društvo za slovenski Štajer. Obema je bil „Učit. Tov.“ — osnovan l. 1860. — v spoditiko in napotje. — Pri teh okolistavah so

se učitelji iz Kranjskega, kolikor jih ni prestopilo v nasprotni tabor, ože združili med sabo, pravila pre naredili, tako da se §. 1. sedaj glasi: Namera društvu je: „duševno podpirati slovensko ljudsko šolstvo“; slavna c. k. deželna vlada je društvo privolila 11. oktobra 1874. To društvo deluje, kolikor mu čas in okoliščine dopuščajo, ter zboruje vsako leto ob jednom z vdovskim učiteljskim društvom. — Pri probujanju slovenskega národa hočejo tudi ljudski učitelji po svoje pripomoči ter delati v soglasju z národom, čega sinovi so, to je vzor društvenega delovanja; v izvanrednih časih se pa marsikdo iz sebičnosti na verh sili in zaupanje v zló rabi, za druge govori, a sam sebe misli, in to je napotilo slovenske učitelje, da zborujejo in vzajemno delujejo; sedaj se Slovani več na steno ne pritiskujejo, ni ga vzroka, da bi se slovenski ljudski učitelj sramoval svoje národnosti, dolžnost mu je, da pristopi národnim društvom, vzlasti učiteljskim; slovensko učiteljsko društvo ne napada nikoga, marveč skerbi za svoje, drugi naj pa za svoje skerbé; kar je drugim prav, ne more se nam v zló šteti.

Národno šolo so osnovali ljudski učitelji v Idriji l. 1868, in z učiteljem g. Stegnar-jem se je preselila v Ljubljano. Slavna c. k. deželna vlada v Ljubljani je dné 18. oktobra 1872 nova pravila poterjila. Namen društva je točno izražen v §. 1., ki se glasi: „materijalno podpirati slovensko ljudsko šolo“. — Ljudskih šol je na Kranjskem čedalje več, rastó tedaj tudi šolske potrebe, ubogo ljudstvo ne more preskerbeti svojo deco s šolskimi stvarmi, a brez učnih pripomočkov tudi šola ne more napredovati. — Rodoljubi so pristopali; društvo ima „matico“, ki so jo složili ustanovniki, in ima letne prihodke od svojih udov in dobrotnikov, ki se sprot porabijo. Vsako leto se izda tiskani letni račun, sicer pa deluje „Národna šola“ v tej meri, kolikor se je učitelji in dobrotniki vdeležé. Reči pa moramo, da nas tukaj Nemci prekosé; ni jih veliko med nami, a so vendar toliko gibčni in delavni za svojo narodnost, katero nihče ne napada, za svoje šolstvo, katero pa ni nikako zanemarjeno, a mi Slovenci pa čakamo, da bi nam kdo drugi pomagal, rekoč: bo uže bolje! in smo v nekaterih stvaréh podobni človeku, ki je čakal, kedaj bode potok odtekel, da bode šel s suho nogo preko vode.

Krška meščanska šola, katerej je podlaga ondotna štirirazredna ljudska šola, otvorila bode zdaj po 3letnem svojem obstanku vse tri razrede, ko se vidi, da se bode dovolj učencev nabralo tudi za 3. razred. Število šolarjev meščanskih je namreč rastlo od leta do leta. Prvo leto njenega obstanka je imela namreč šola samo 13 učencev (1. razr.), drugo leto 27 (1. razr.), tretje leto 39 (1. in 2. razr.), in v bodočem četrtem letu se jih utegne v vseh treh razredih katic 50 šolarjev nabrati.

Poučevali bodo na njej trije strokovni učitelji, katerima bosta pomagala 2 učitelja iz ljudske šole. Šola ima velike prostore, lep vrt, polno učnih sredstev. Učenci dobivajo obilo podpore za hrano, stan in za šolske potrebščine. Naj večji podpornik šoli je utemeljitelj te učilnice g. Hočevar, potem pa razni meščani, kapucinski samostan in drugi

Danes 15. t. m. je začetek šole na c. k. učiteljiščih in na vadnicah z njima združenih. Mestne šole, deški in dekliška in tudi nunska, začenjajo 16. t. m. Tudi druge šole, javne in zasebne, začenjajo te dni svojo šolsko leto.

Književno naznanilo. Knjiga »Prvi poduk«, za katero sem spomladi naročnikov nabiral, izšla bode v kratkem v zalogi Ign. Kleinmayra in Fed. Bambergga v Ljubljani, kar si p. n. naročnikom knjige naznanjati dovoljujem.

V Krškem, 1. septembra 1881.

J. Lapajne.

Razpisi učiteljskih služeb.

Na Kranjskem. Na 3razredni meščanski šoli v Krškem z nemškim učnim jezikom se oddaje začasno učiteljska služba za matematično naravoznansko stroko z letno plačo 800 gld. Prošnje do 25. septembra t. l.